

Галас Руслан

слухач магістерської програми

науковий керівник:

Белова Ірина

к.е.н., доцент

Західноукраїнський національний університет

м. Тернопіль

ПАРАДИГМА ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ: ГЕНЕЗИС НАУКОВИХ ПІДХОДІВ

У науковій літературі організація бухгалтерського обліку як галузь наукового знання є предметом осмислення з середини ХХ століття. Враховуючи такий незначний термін, дотепер залишається багато недосліджених та невіршених питань різного ступеня складності, що пояснює наявність діаметрально протилежних підходів та теоретичних положень щодо її сутності та методології. Питання визначення наукового статусу організації бухгалтерського обліку все ще залишається дискусійним. Вона як наука знаходиться на стадії поступового пізнання об'єкту, перегляду та уточнення уявлень щодо її предмету та методології в рамках існуючих концепцій.

Під парадигмою за визначенням Т. Куна розуміються «визнані всіма наукові досягнення, які впродовж певного часу дають науковому товариству модель постановки проблем та їх вирішення» [7, с. 11]. Парадигма наукового знання про організацію бухгалтерського обліку означає наявність спільного бачення, що поділяється членами наукової спільноти у сфері бухгалтерського обліку, загально визнаної методологічної моделі пізнання.

Слід підкреслити, що парадигмальна модель застосовується не лише до методології дослідження, але й методології емпіричного втілення наукового знання. Інакше кажучи, парадигма організації бухгалтерського обліку – це концептуально визначена модель методології діяльності щодо організації бухгалтерського обліку. Її складовими є концепція, мета, метод, інструментарій дій, кожен з яких потребує осмислення, постулює розробки та є предметом даного дослідження.

Втім парадигмальний підхід не став системною методологією дослідження організації бухгалтерського обліку. Тому важливо визначити сучасну парадигму організації бухгалтерського обліку з урахуванням змін у суспільстві та орієнтацією на науково обґрунтоване забезпечення її розвитку в умовах міжнародної інтеграції.

Головне призначення організації бухгалтерського обліку як галузі наукового знання полягає у тому, щоб на підґрунті теоретичного пізнання і усвідомлення різноманітних процесів, які відбуваються у обліковій системі під впливом різноманітних факторів та явищ, бути науковим орієнтиром для практики її впорядкування та удосконалення. Це дозволяє окреслити коло питань, що вивчаються організацією бухгалтерського обліку, яке умовно можна поділити на три групи:

– до першої групи належать питання, пов'язані із визначенням наукового статусу організації бухгалтерського обліку. Це питання сутності організації бухгалтерського обліку, її значення, місця в структурі наукового знання, відмінності від інших наук, що вивчають спільний з організацією бухгалтерського обліку об'єкт.

– до другої групи належать питання, що виникають у межах організації бухгалтерського обліку як галузі наукового знання. Вони пов'язані з аналізом онтологічних засад організації бухгалтерського обліку, її структури та методологічних засад.

Третя група об'єднує питання, що стосуються осмислення взаємовпливу наукового знання та практичної діяльності щодо впорядкування національної системи бухгалтерського обліку.

Така інтегративність наукового знання, що виробляє організація бухгалтерського обліку, має прояв у її спрямованості на розвиток як науки та на узагальнення досліджень процесів, які відбуваються у національній системі бухгалтерського обліку на практиці. Іншими словами, теоретичний фундамент організації бухгалтерського обліку забезпечує можливість наукового осмислення та вирішення проблем,

характерних для облікової системи України у сучасних умовах. Зазначене групування питань, які вивчає організація бухгалтерського обліку є своєрідним орієнтиром, який визначає послідовність її вивчення.

Першу групу питань, які охоплює організація бухгалтерського обліку як наука, складають питання визначення її наукового статусу. Як вже згадувалося, науковий статус організації бухгалтерського обліку є предметом дискусії. Свірко С. В. визначає її як «складову науки про бухгалтерський облік» [8]. Бондаренко Н. М. – «одним з найвідповідальніших етапів створення підприємства» [4, с. 10]. Томашевська І. Л. називає «необхідною та обов'язковою передумовою ведення бухгалтерського обліку» [9, с. 32].

У 20-х р.р. ХХ століття Даниленко Я. вважав організацію рахівництва наукою: «Організацію рахівництва ми визначаємо як науку, що вивчає методи дослідження всіх факторів, які впливають на ведення облікових записів, і встановлює загальні принципи побудови і впровадження в життя такого плану робіт по веденню обліку, при якому задачі, що стоять перед обліком, вирішувались би швидко (проблема ажуру) і з мінімальними витратами (проблема оптимуму)» [6, с. 88].

Дж. Бернал, один із засновників науки про науку, підкреслював складність та практично неможливість визначення її сутності. Він розглядав науку як: «1) інститут; 2) метод; 3) нагромадження традицій, знань; 4) фактор розвитку виробництва; 5) найдивніший фактор формування переконань і ставлення людини до світу» [3, с. 18].

Якщо розуміти науку як цілеспрямовану організовану галузь діяльності людини, то у цьому значенні вона є складним соціальним феноменом, результатом інтелектуальної праці, видом діяльності окремих осіб, їх об'єднань, організацій та установ. Саме у такому вимірі підходив до розуміння сутності науки В. Вернадський: «Її (науки) зміст не обмежується науковими теоріями, гіпотезами, моделями, створюваною ними картиною світу: в основі вона головним чином складається з наукових фактів і їхніх емпіричних узагальнень, і головним живим змістом є в ній наукова праця живих людей» [5, с. 252].

Організація бухгалтерського обліку відповідає зазначеним ознакам науки. Так, наукові знання про організацію бухгалтерського обліку забезпечують можливість збирати, узагальнювати, пояснювати, планувати та передбачати об'єктивні процеси, що відбуваються в економічній діяльності окремих суб'єктів господарювання, та які знаходять відображення у бухгалтерському обліку та звітності. На цій основі можуть бути створені нові техніки та технології організації та ведення бухгалтерського обліку, а також вдосконалені та створені умови для ведення бухгалтерського обліку через нормативно-правове регулювання з боку держави з урахуванням тенденцій розвитку глобального середовища. Крім того, для вивчення, пояснення, впорядкування, удосконалення, передбачення тенденцій розвитку існують спеціальні суб'єкти, метою діяльності яких є формування та реалізація політики у сфері бухгалтерського обліку на рівні окремого підприємства, країни в цілому та на рівні міждержавних відносин.

Важливим аргументом на користь наукового статусу організації бухгалтерського обліку є визначеність у питанні суб'єктів науки, якими є люди, що мають наукові знання, можуть їх передавати та здійснювати наукову діяльність. На перший погляд, огляд спеціальної літератури з організації бухгалтерського обліку дозволяє дійти такого висновку. На відміну від бухгалтерського обліку, вітчизняна література, що вивчає його організацію, не має в наявності наукового знання, яке склалося в систему узагальнень і належно сформульованих теоретичних уявлень – теорію організації бухгалтерського обліку, яка є найвищим ступенем узагальнення і систематизації знань. Проте це не означає, що наукове знання про організацію бухгалтерського обліку відсутнє.

Твердження, що організація бухгалтерського обліку є наукою дозволяє визначити процеси, які вона охоплює:

1. Формування наукового знання про організацію бухгалтерського обліку, яке відбувається через цілеспрямовану, системну, спеціально організовану науково-дослідну роботу науковців як суб'єктів науки.

2. Передавання наукового знання про організацію бухгалтерського обліку, яке виникає внаслідок досліджень вчених та обміну отриманими результатами – наукових знань про організацію бухгалтерського обліку.

3. Відтворення наукового знання про організацію бухгалтерського обліку, що полягає у підготовці спеціалістів, до складу компетенцій та кваліфікацій яких входять знання та навички щодо організації бухгалтерського обліку.

Організація бухгалтерського обліку як наука вбирає в себе якості головних галузей наукового знання – суспільних, природничих наук та наук про мислення. Основні риси організації бухгалтерського обліку як науки полягають у такому.

По-перше, організація бухгалтерського обліку є суспільною наукою, що має прикладний характер. Вона покликана обслуговувати потреби щодо ведення бухгалтерського обліку та складання звітності, забезпечувати регулювання бухгалтерського обліку.

По-друге, організація бухгалтерського обліку має властивості природничих наук, оскільки включає конкретні знання, які викладені у нормативно-правових документах. Тим самим вона поєднує теоретичну і прикладну спрямованість.

По-третє, організація бухгалтерського обліку втілює позитивні якості наук про мислення у тому сенсі, що вона досліджує питання, пов'язані зі спроможністю відображати об'єктивну реальність у процесі ведення бухгалтерського обліку та складання звітності.

Організація бухгалтерського обліку вивчає систему бухгалтерського обліку з часу здійснення господарської операції, закінчуючи нормативно-правовим регулюванням. Вона є прикордонною дисципліною, яка сформувалася на перетині облікових дисциплін з науками про управління для виконання головної мети впорядкування та удосконалення національної системи бухгалтерського обліку.

Отже, сучасний стан національної системи бухгалтерського обліку в Україні характеризується як трансформаційний. Важливою функцією науки є адекватне реагування на економіко-політичні виклики у відповідній парадигмі організації бухгалтерського обліку. Тому її наукове осмислення вимагає подальшої роботи щодо побудови теоретичної моделі, що має базуватися на наявному науковому фундаменті, сформованому економічними науками, багатовіковому практичному досвіді господарювання та враховувати різноманітні зміни, що відбуваються у політичній, економічній, соціальній сферах.

Список використаних джерел

1. Белова, Ірина. Історичний огляд правового забезпечення розвитку обліку та контролю [Текст] / Ірина Белова // Прикладна економіка - від теорії до практики : зб. тез доп. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 15 жовт. 2015 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Ю. І. Гайда [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2015. С. 9-13.
2. Белова, Ірина. Історичні аспекти розвитку бухгалтерського обліку [Текст] / Ірина Белова // Прикладна економіка – від теорії до практики : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, 20 жовт. 2016 р.] / редкол. : Б. О. Язлюк, П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський [та ін.]; відп. за вип. П. Р. Пуцентейло. Тернопіль : Вектор, 2016. С. 48-50.
3. Бернал Дж. Наука в історії суспільства М., 1956. 250 с.
4. Бондаренко Н. М. Теоретичні основи організації обліку на підприємстві. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. Випуск 4. С.10-14.
5. Вернадський В. І. Проблеми біохімії М., 1988. 474 с.
6. Даниленко Я. Принципы и методы организации в счетном деле Счетоводство. 1925. № 5 (20). С. 594–603.
7. Кун Т. Структура научных революций М.: Прогресс, 1975. 278 с.
8. Свірко С. В. Організація забезпечення бухгалтерського обліку. Проблеми формування ринкової економіки. Збірник наукових праць. К.: КНЕУ, 2002. Вип. 10. С. 266-275.
9. Тощенко Ж. Т. Социология управления М.: Центр социального прогнозирования и маркетинга, 2011. 300 с.